

EN TOCH!

of

de overval op de 20ste deportatietrein naar Auschwitz

Informatiebron:

SCHREIBER, MARION: *Stille rebellen. De overval op de deportatietrein nr.20
naar Auschwitz , Amsterdam-Antwerpen, 2001.*

DRAMATIS PERSONAE

YOURA LIVCHITZ, arts, verzetsstrijder

KURT ASCHE, SS-Obersturmführer

RICHARD ALTENHOFF, verzetsstrijder

JEAN TERFVE, partizaan

JEAN FRANKLEMON, vriend van Youra, medeleerling aan atheneum

BOB MAISTRIAU, verzetsstrijder

MAX BODEN, Hauptscharführer

HERTZ JOSPA, verzetsstrijder

PIERRE ROMANOVITCH, verrader

ELLEN, Joodse prostituee

VERTEGENWOORDIGER JOODSE RAAD

JODIN administratie

JOOD 1, Oscar Weiss, ober

JOOD 2, David Weishaus

JOOD 3, Morits Fischer, Kaufmann

JOOD 4

JODIN, Rebecca Eisenstark

STEM APOTHEKER

VROUWENSTEM

MANNENSTEM 1

MANNENSTEM 2

DUITSE STEMMEN

JOSEPHINE SCHÜTZ

LEA KAMINSKI, dochtertje van Josephine Schütz

LANDAU, journalist

ARBEIDER 1, Marcel

ARBEIDER 2, Cois

ARBEIDER 3, Pol

ARBEIDER 4

PRIESTER

AGENT

JOODSE JONGEN

BAANWACHTER

GESTAPOAGENT

BEWAKER

GRAMANN, aalmoezenier

1ste SCENE

Livchitz en Asche stellen zich voor – alleen Asche staat op een verhoog.

YOURA

Ik ben Youra Livchitz. Sinds 1928, ik was toen elf, woon ik met mijn moeder en broer in Brussel. Wij zijn Joodse immigranten. Uit economische noodzaak hebben we Oost-Europa verlaten.

Ik ging naar het atheneum in Ukkel. Na mijn humaniora, in 1935, studeerde ik geneeskunde aan de ULB.

De universiteit kwam tegemoet aan mijn ideaal van vrijheid van het individu. Iedereen moet zijn eigen weg kunnen gaan ongeacht zijn afkomst of filosofische overtuiging.

Leve de vrijheid is mijn strijdkreet.

Zeven jaar later word ik doctor in de geneeskunde. Als Jood en afgestudeerde arts

ben ik actief bij het Joodse verdedigingscomité in een verzetsgroep van oud-studenten aan de ULB.

Ik wou eigenlijk neuroloog worden, maar het was assistent-arts in het Sint-Pietershospitaal.

In juni 1942 dwingt een zoveelste Duitse verordening tegen de Joden me mijn job op te geven.

Nu werk ik als laboratoriumchef bij de firma Pharmacobel.

ASCHE

in SS-uniform - draagt dikke brillenglazen,

Ik ben Kurt Asche, geboren in 1909 in Hamburg.

Op 22-jarige leeftijd ben ik apothekersassistent. In 1935 solliciteer ik bij de SD, de Sicherheitsdienst in Berlijn. Ik word aangenomen. Een jaar later, na een degelijke scholing over theorie en praktijk van de nationaal-socialistische rassenleer, ben ik assistent-referent bij de afdeling joodse zaken. De Kristallnacht van 1938 herinner ik me als de dag van gisteren. Met plezier heb ik deelgenomen aan de brandstichting van de grootste Berlijnse synagoge. En dan gaat mijn carrière in het Derde Rijk pijlsnel de hoogte in. Ik word bevorderd tot Obersturmführer, en in november 1941 ben ik bij de Belgische afdeling van de Berlijnse SS.

Als eindelijk de Joodse Raad in België wordt opgericht, kunnen alle plannen ten aanzien van de Joden worden uitgewerkt. De Jodenvereniging zal ons behulpzaam zijn bij de punctuele uitvoering van alle verordeningen. Ze helpt mee bij de deportatie van haar geloofsgenoten. Weigert ze medewerking, dan plukken wij de Joden van de straat zonder te letten op leeftijd en gezondheid. België wordt judenfrei, dankzij de Jodenvereniging in België of Association des Juifs en Belgique.

2de SCENE

straatgeluiden – Youra heeft de krant Le Soir in de hand - over het podium wandelen enkele figuranten die nederig naar Asche, erg hooghartig, kijken- geluid van een aankomend vliegtuig dat begint te schieten (enkele seconden):

de wandelaars haasten zich naar de zijanten van het podium –van bovenuit

grijs stof op Asche die zich probeert te beschermen – vanachter de scène

krijgende, huilende stemmen

STILTE

Asche stoft zichzelf af, herpakt zich.

ASCHE

Was passiert hier?

STEM

Een vijandig vliegtuig heeft het Gestapogebouw beschoten.

ASCHE

Gibt es Verletzte?

YOURA

leest luidop voor zichzelf de krantentitels

Duitse eenheden geïsoleerd bij Stalingrad.

Meedogenloze aanvallen van Russische zijde.

glimlacht

Ze zijn dus meer dan kwetsbaar, de moffen.

STEM

SS-Sturmbannführer Alfred Thomas, is door een granaat dodelijk getroffen.

ASCHE

Schade.

STEM

Negentien treinen, ongeveer zestienduizend Joden, zijn goed in Auschwitz
aangekomen.

ASCHE

Wie zijn davidster niet draagt, wordt opgepakt. Kontrolle!

Youra kijkt naar de revers van zijn jas.

YOURA

Ik heb geen Joodse neus, dus...

ASCHE

Mijn chef is dood. Ich werde Karriere machen. Kurt Asche: SS-Sturmbannführer.

YOURA

Ik moet de kelders van het Gestapogebouw vermijden.

verdwijnt in de coulissen

ASCHE

Het 20ste konvooi zal ik nu zelf moeten organiseren. Mijn tijd is gekomen.

3de SCENE

op een verhoog staat Kurt Asche zonder kepie aan tafel met een glas sterke drank –

aan zijn been kronkelt de Joodse prostituee Ellen –

op het podium staan ook een emmer en een mand.

ELLEN

Bleib noch ein wenig, Freund Kurt.

ASCHE

Wenn du willst, mein Kleinch.

ELLEN

Ich bezaubere dich mit meinen Tricks.

ASCHE

Du bist der Himmel für mich... bis du mich langweilst.

ELLEN

Das wird nie geschehen.

ASCHE

Auf einmal könnte es sich ändern.

zet kepie op

STEM

Obersturmführer Asche.

duwt Ellen van zich af- Ellen valt van het verhoog.

Raus mit dir, du jüdische Schlampe. Üb deine Tricks in Auschwitz.

Op de scène verschijnt een Jood van de Joodse Raad – Asche blijft op het verhoog staan en krijgt een spot op zich – licht wordt almaar intenser

VERTEGENWOORDIGER JOODSE RAAD

Guten Tag, Herr Obersturmführer.

ASCHE

Ich bin ganz böse. Verstehen Sie? Hören Sie mir zu.

Jood knikt

U vertegenwoordigt de Joodse Raad.

VERTEGENWOORDIGER JR

Ja.

ASCHE

Dan weet u dat mijn bevelen moeten worden opgevolgd.

VERTEGENWOORDIGER JR

Ich weiss.

ASCHE

Uw rasgenoten hebben de verdomde plicht zich te laten registreren.

VERTEGENWOORDIGER JR

Ja, natuurlijk.

ASCHE

Maar ze doen het niet... in Antwerpen.

VERTEGENWOORDIGER JR

Ze gaan toch naar de burgerlijke stand.

ASCHE

Nee. Ze vertikken het.

VERTEGENWOORDIGER JR

Aber, Herr Obersturmführer...

ASCHE

Harde strafmaatregelen. Is het dat wat u wilt?

VERTEGENWOORDIGER JR

Nee...

ASCHE

U zult gehoorzamen , zo niet zware straffen zowel voor de familieleden als voor de Joodse gemeenschap. Kapiert?

VERTEGENWOORDIGER JR

Ja, ik zal...

ASCHE

U kunt gaan.

4de SCENE

Joden komen aan in de Dossinkazerne – aan tafel zit een vrouw met fiches – naast haar staat Hauptscharführer Max Boden.

BODEN

Woher kommen sie?

JODIN administratie

Liège, Bruxelles et Charleroi. Il y'en a beaucoup.

BODEN

Ich verstehe nicht. Auf Deutsch!

STEM

Lüttich, Brüssel und Charleroi. Viele Juden.

BODEN

Obersturmführer Asche wird zufrieden sein.

verdwijnt

JODIN administratie

Nahme?

JOOD 1

Oscar Weiss.

JODIN ad

Beruf?

JOOD 1

Ober.

JODIN ad

Adresse?

JOOD 1

Rue de la Discipline 25, Charleroi.

JODIN ad

Ausweis!

Alle gouden en zilveren ringen in de emmer. En ook de diamanten.

Lederen voorwerpen, bont, vulpennen in de grote mand.

door elkaar VROUW en antwoorden van Jood 2 en 3 en van Jodin in snel tempo- deponeren

hun bezittingen in emmer en mand – alles moet erg verwarrend overkomen

JODIN ad

Nahme?

JOOD 3

Moritz Fischer

JOOD 3

Rue de l'église 49, Liège.

JODIN ad

Beruf?

JOOD 3

Kaufmann.

JODIN ad

Wiederhole!

JOOD 3

Kaufmann.

JODIN ad

Nahme?

...

Nahme?

JODIN

Rebecca Eisenstark.

JODIN ad

Adresse?

JODIN

Avenue des Camélias 62, Bruxelles.

JODIN ad

Beruf?

JODIN

Femme de ménage..

JODIN ad

Bitte?

JODIN

Femme de ménage.

JODIN ad

Hausfrau.

JODIN

Oui. Ja.

JODIN ad

Nahme?

JOOD 2

David Weishaus

5de SCENE

Hauptscharführer Boden verschijnt plots

BODEN

He, Jud...

Joden reageren

BODEN

Du! Ja, du. Komm mal her.

haalt uit jaszak van Jood 2 enkele foto's

Was ist das? ... Alles deponieren, Schweinhund. Bist du taub, oder?

JOOD 2

Das sind meine Kinder.

Boden geeft hem slag in 't gezicht - scheurt foto's stuk en verdwijnt – Jood raapt snippers op.

JODIN ad

Ik heb hier kartons met een nummer op. Dat hang je om je hals.

vrouw deelt ze uit .

BODEN

Verstanden?

Joden knikken

Fort damit!

Joden verdwijnen, maar blijven staan en horen wat volgt.

6de SCENE

Asche komt uit de coulissen, blijft staan – Boden draait richting Asche –

Boden in de spotlight

BODEN

Ja. Brüssel. Avenue Louise. Obersturmführer Asche, bitte.

STEM

Moment mal.

spotlight op Asche

ASCHE

Ja.

BODEN

Herr Obersturmführer Asche, Hauptscharführer Boden hier. Ik heb hier twee bezwaarschriften van secretaris-generaal Schuind.

ASCHE

Ich höre zu.

BODEN

leest voor

Maandag 19 april vertrekt een transport...

ASCHE

Ich weiss. Weiter.

BODEN

vertrekt een transport met alle volwassen Joden vanuit Mechelen.

Bij het horen van de vorige zin bekijken de Joden elkaar, knikken en verdwijnen.

Daar zijn ook driehonderd kinderen bij. Onder hen bevinden er zich velen die niet door hun ouders worden begeleid...

ASCHE

Schneller.

BODEN

murmelt

... maar ik heb de eer uw aandacht te richten op de situatie van deze kinderen, die

ongetwijfeld geen enkele verantwoordelijkheid dragen...

ASCHE

Das genügt. Abgelehnt. Afgewezen.

Und weiter!

BODEN

... ouden van dagen. Humanitaire redenen nopen me uw aandacht te vestigen op de problemen van het vervoer van deze personen. Mij werd meegedeeld dat onder hen personen zijn, die ouder dan tachtig en zelfs negentig jaar oud zijn...

ASCHE

Abgelehnt.

Asche krijgt nu hel licht.

7de SCENE

binnenplaats Dossinkazerne – wit licht op coulissen –midden podium:donker- in het midden staat Hauptscharführer Boden die langzamerhand in fel licht komt te staan

BODEN

Juden, antreten!

vanuit de coulissen komen enkele rillende figuranten in pyjama en nachtkleed.

BODEN

Und schnell.

doet een teken naar de coulissen – een geboeide jood strompelt naar het midden –

BODEN

Halt, Judenschwein!

richt zich tot de anderen.

BODEN

Ihr habt alle Glück. Seid froh.

Hij is gepakt. Anders zag het er niet zo goed uit voor u. Du, Dreckskerl!

tegen de anderen

Kommt nach vorn.

Spuug op deze schurftige hond.

Toon je verachting.

niemand beweegt

...

BODEN

geeft zweep aan een Jood

Schlag!

...

Jood reageert niet.

Und? Das ist ein Befehl!

neemt zweep, trekt hemd van bovenlijf geboeide Jood en slaat

BODEN

Das ist doch einfach.

geeft zweep aan een andere Jood.

BODEN

Jetzt bist du dran!

Jood slaat drie keer voorzichtig – Boden rukt zweep uit de hand en slaat de gevluchte

Jood neer.

BODEN

So macht man das.

Und jetzt... raus!

Boden verdwijnt

8ste SCENE

JOOD 1

Hoe dan ook... ik zal ontsnappen.

JOOD 2

Waarom? Je ziet wat er dan gebeurt.

JOOD 3

Eigenlijk is het hier niet slecht.

JOOD 2

We lijden geen honger...

JOODS 3

Soms een pakje van kennissen.

JOOD 1

Wees niet blind.

JODIN

Zijn er hier epidemieën?

JOOD 2

We moeten dankbaar zijn.

JODIN

Mijn vriendin die hier administratief werk doet, heeft van de SS-commandant horen spreken van een groene plek omgeven door bossen.

JOOD 3

Ga verder.

JODIN

Naar het schijnt is er voldoende eten... en 's avonds amusement.

JOOD 1

Ik blijf bij mijn voornemen.

Jodin, Jood 2 en 3 verdwijnen – uit de coulissen komt Jood 4 naar Jood 1

JOOD 4

lacht

Zeg, ik heb daarnet gelachen. In de slaapzaal was de kleine Simon vanaf de bovenste brits aan het springen.

JOOD 1

Is dat zo grappig?

JOOD 4

Ik heb Simon gevraagd waarom hij dat doet. En weet je wat hij antwoordde?

JOOD 1

Geen idee.

JOOD 4

Ik ga uit de trein ontsnappen.

Luister. Rubin Liberman, die is hier in de Dossin schoenmaker. Hij zorgt stiekem voor een voorraad messen, tangen en zagen.

JOOD 1

Het gaat ons lukken.

9de SCENE

plots verschijnt Boden – Jood 1 en 4 gaan in houding staan – uit de coulissen komen de anderen.

BODEN

Juden, aufstehen und antreten.

...

Fusskontrolle. Zeigt eure Füße.

Joden tonen hun voeten.

BODEN

Deine Füße sind schmutzig, du Dreckschwein.

Boden duwt de Jood naar de coulissen – controleert de anderen en stuurt ze ook weg.

BODEN

Und du, Judenhure!

...

Raus.

...

Deine Füße sind sauber. Gut.

10de SCENE

schemerruimte, een achterkamer voorstellend, met tafel en stoelen – daaraan vier personages die luisteren

STEM APOTHEKER

Je voelt de lente.

VROUWENSTEM

En ieder jaar heb ik rond deze tijd een verkoudheid.

STEM APOTHEKER

Maar dit flesje doet wonderen: twee keer drie soeplepels per dag.

VROUWENSTEM

En dan ben ik opnieuw de oude.

STEM APOTHEKER

De oude? Nee, nee! Mijn recept is een wondermiddel.

VROUWENSTEM

Ik ben benieuwd. Bedankt. Goedenavond, meneer de apotheker.

STEM APOTHEKER

Ja. Oh, is het al zo laat? Nu moet ik echt sluiten.

De vier horen dat de deur van de apotheek wordt gesloten – stil

HERTZ JOSPA

Vrienden, even voorstellen. Youra Livchitz, arts, Jean Terfve, partizaan en communist en

Richard Altenhoff, ingenieur en verzetsstrijder Groep G.

toont aan de anderen de illegale krant Le Flambeau.

YOURA

Hoelang nog?

HERTZ JOSPA

Een cultuurvolk als de Duitsers doet zo iets niet.

YOURA

Dachten we.

JEAN TERFVE

Ik heb lang getwijfeld.

RICHARD ALTENHOFF

We moeten iets doen.

HERTZ JOSPA

'k Heb hier Le Flambeau, Revue belge.

YOURA

Ik weet het. Duidelijker kan Victor Martin in zijn artikel niet zijn.

HERTZ JOSPA

De Joden worden in Polen massaal uitgeroeid en verbrand.

JEAN TERFVE

Wie is die Martin?

HERTZ JOSPA

Socioloog. Hij is lid van le Front de l'Indépendance.

YOURA

Hij was op spionagemissie.

RICHARD ALTENHOFF

En dat liep allemaal vlot.

YOURA

Hij werd gearresteerd en is kunnen ontsnappen.

HERTZ JOSPA

En daarom zijn we hier samen. Van de Jodenvereniging heb ik vernomen dat de transporten opnieuw beginnen.

JEAN TERFVE

Je maakt ons nieuwsgierig.

RICHARD ALTENHOFF

Die hebben een hele tijd stilgelegen.

HERTZ JOSPA

Ja, er was vertraging, en dat komt door een tekort aan spoorwegmateriaal.

JEAN TERFVE

En nu is dat probleem voor de moffen opgelost.

HERTZ JOSPA

Precies.

YOURA

Wij laten onze rasgenoten niet als lammeren achter hun slachters naar de slachtbank lopen.

RICHARD ALTEN HOFF

Daar kan iedereen van ons mee akkoord gaan, niet?

iedereen knikt.

HERTZ JOSPA

Het twintigste transport zal op 19 april aan de Dossinkazerne vertrekken.

Honderden moeten uit de handen van hun beulen blijven.

Jullie voelen me komen.

JEANTERFVE

De trein tegenhouden...

RICHARD ALTENHOFF

En de ten dode opgeschreven Joden redden.

HERTZ JOSPA

Beter kan ik het niet verwoorden.

YOURA

Ingrijpen. Samen met het verzet.

HERTZ JOSPA

We moeten vrijwilligers vinden om die klus te klaren.

YOURA

Onze opdracht: de Duitsers tonen waartoe wij in staat zijn.

HERTZ JOSPA

Geweldig.

JEAN TERFVE

Een trein die zo goed bewaakt wordt... overvallen?

RICHARD ALTENHOFF

De leden van onze organisatie zijn saboteurs.

YOURA

België moeten worden wakker geschud.

HERTZ JOSPA

De deportatietreinen rijden uitsluitend 's nachts...

YOURA

Dus speelt de duisternis in ons voordeel.

JEAN TERFVE

Twintig mensen met geweren en granaten. Dat is echt nodig.

RICHARD ALTENHOFF

Een bloedbad! Geen twijfel.

YOURA

Onze lotgenoten moeten niet vermoord worden.

JEANTERFVE

Wij hebben al veel mensen verloren.

HERTZ JOSPA

Wie één mensenleven redt, redt een heel volk.

RICHARD ALTENHOFF

Luister. Wij kunnen niet met wapens omgaan. Maar ik wil het idee voorleggen aan

mijn vrienden.

HERTZ JOSPA

Veel tijd hebben we niet.

JEAN TERFVE

Gesteld: de overval lukt. De SS en de Duitse politie... zullen niet blijven stilzitten.

RICHARD ALTENHOFF

Volgens mij erg riskant.

YOURA

Zonder risico's gaat het niet.

HERTZ JOSPA

Wij hebben contact met partizanen in de Dossin. Op dit moment zijn er al achthonderd gevangenen.

JEAN TERFVE

Ieder huis in de buurt van de overval zal worden doorzocht.

RICHARD ALTENHOFF

Wie uit de trein ontsnapt, moet kunnen wegkomen.

JEAN TERFVE

En de overvallers moeten verdwijnen.

HERTZ JOSPA

Ik wil nog eens alles op een rijtje zetten. De trein wordt overvallen.

YOURA

Daar rekenen de Duitsers niet op. Dus: pure verrassing.

HERTZ JOSPA

Dat speelt echt in ons voordeel.

RICHARD ALTENHOFF

Er zal worden geschoten.

YOURA

Natuurlijk.

HERTZ JOSPA

De wagons moeten worden geopend. En de mensen toeroepen te vluchten.

JEAN TERFVE

En waar vindt de overval plaats?

YOURA

Dat moet nog bekeken worden.

JEANTERFVE

Voor mij is die onderneming te gevaarlijk. Ik zie dat niet zitten.

HERTZ JOSPA

Aan de brutaliteit van de moffen moet een einde komen.

JEAN TERFVE

Akkoord. Maar ik doe niet mee. Ik geloof er niet in.

RICHARD ALTENHOFF

Ik zeg niet direct nee, zoals Jean. Maar ik wil wel in contact blijven.

JEAN TERFVE

Ik ben weg.

Goedenavond.

ANDEREN

Ja.

HERTZ JOSPA

Ik heb alle begrip.

11de SCENE

Deze scène speelt op een bank en in een café. Youra op bank, leest in een schoolblad de namen van medescholieren.

YOURA

bladert in schoolblad, leest luidop de namen en becommentarieert ze

Leblanc, Serge... kon wel mooie Franse opstellen schrijven... nee: een doetje.

Tombeur... als er iets in de klas was gebeurd, en de leraar dreigde met een klassikale straf, dan was hij bereid de aanstokers te verraden.

Gewoon uitgesloten.

Robert Maistriau... een toffe pee in het atheneum. Intelligent. Betrouwbare vent.

tast in zak, haalt briefje eruit

Och ja, dat was van Malka.

Ze heeft de naam van haar vriend erop geschreven.

Pierre Romanovitsch. Een wit Rus. Onbeschreven blad. Kunnen we misschien iets meedoen.

steekt briefje weg

Youra staat op en gaat café binnen, ziet aan tafeltje Jean Franklemon die tekent.

12de SCENE

YOURA

He, Pompelmoes.

FRANKLEMON

Youra! Dat je mijn bijnaam van toen in het atheneum nog kent!

YOURA

Een goed geheugen, maar niet alleen dat. Ik wist dat ik je hier kon vinden.

FRANKLEMON

In de stamkroeg van de kunststudenten.

YOURA

En aan het tekenen. Hoe kan het ook anders!

FRANKLEMON

Ik teken graag portretten. Pintje?

YOURA

Graag. Nog altijd zoals vroeger hevige liefde voor muziek?

FRANKLEMON

Soms kruip ik achter de piano, en dan speel ik Franse chansons.

YOURA

Ober brengt glas bier.

Santé! Speel je nog toneel?

FRANKLEMON

Ja.

YOURA

Een artistieke duizendpoot.

FRANKLEMON

Een compliment! Maar jij bent hier niet toevallig.

YOURA

Om eerlijk te zijn... nee.

FRANKLEMON

Ik ben hier vaak.

YOURA

Een kunstenaar en een goede pint.

FRANKLEMON

Dat gaat goed samen. En nu... wat brengt je hier, Youra.

YOURA

De laatste keer dat we elkaar gezien hebben, spuugde je je gal al op het fascisme.

En daarom dacht ik...

FRANKLEMON

Je maakt me meer dan nieuwsgierig.

YOURA

Hier kunnen we moeilijk praten. Ik drink mijn pint leeg.

Franklemon betaalt, en beiden gaan naar buiten.

FRANKLEMON

A tantôt.

13de SCENE

YOURA

Het zit zo. Vanuit de Dossinkazerne vertrekt binnenkort het zoveelste konvooi Joden naar Auschwitz. En dat moet worden tegengehouden.

FRANKLEMON

En je bent op zoek naar ..

YOURA

Tuurlijk.

Ik heb al contact gehad met mensen van het verzet, maar mijn plan schijnt te riskant.

FRANKLEMON

Ik wil je niet ontmoedigen, maar ik denk dat ze gelijk hebben.

YOURA

Ontgoochel me niet.

FRANKLEMON

Weet je waarom ik zou meedoen... mijn ouders hebben een Joods kindje bij zich...

YOURA

En de ouders ervan?

FRANKLEMON

Gedeporteerd.

YOURA

Je weet wat er met de gedeporteerden gebeurt?

FRANKLEMON

Je hoort zoveel...

YOURA

Ik weet het nu wel echt zeker. Iedereen wordt bij aankomst in Auschwitz vergast.

FRANKLEMON

We moeten mensen uit de klauwen van die rotnazi's houden. Maar...

YOURA

Je hapert zo ineens!

FRANKLEMON

Misschien was ik daarnet iets te...

YOURA

Voortvarend.

FRZANKLEMON

Maar als het verzet zijn twijfels heeft...

YOURA

Jean, het gaat om vrienden, kennissen die onherroepelijk verdwijnen.

FRANKLEMON

Ik weet het, Youra...

YOURA

Ik begrijp je best.

FRANKLEMON

Geef me wat bedenktijd.

Licht dimt.

14de SCENE

Deze scène speelt zich af op een bank in het park – afspraak Maistriaux / Youra

YOURA

Dag, Bob. Ik dacht dat je niet zou zijn gekomen.

MAISTRIAUX

Youra! Hoe durf je! Op mij kan je toch rekenen.

YOURA

Toen er problemen waren in het atheneum...

MAISTRIAUX

Dan was ik er.

YOURA

Niemand is je gevolgd?

MAISTRIAU

Ik hoop van niet.

YOURA

Hoe?

MAISTRIAU

Ken je me nu nog niet? Kom op.

YOURA

Ben jij bereid om een treintransport van Joden tegen te houden, met alle gevolgen van dien?

MAISTRIAU

Ja. Korter en bondiger kan het niet zijn, he!

YOURA

Ik wist het. Hoe zei d'Artagnan, de Drie musketiers, het weer?

MAISTRIAU

Wie had er interesse voor literatuur?

YOURA

Het plan houdt hoe dan ook risico's in.

MAISTRIAU

Daar twijfel ik geen ogenblik aan.

YOURA

Ik had onlangs contact met Jean Franklemon, je niet onbekend.

MAISTRIAU

Die doet toch mee?

YOURA

Dat is niet zeker. Hij moest nog even nadenken.

MAISTRIAU

Ik weet waar hij woont.

YOURA

Jij bent een man naar mijn hart.

MAISTRIAU

Un pour tous et tous pour un.

YOURA

Er is toch wat blijven hangen van de literatuurlessen.

MAISTRIAU

Ter zake nu.

YOURA

Wat we willen doen, is geen fictie, gewoon pure realiteit.

MAISTRIAU

Dat dacht ik al.

YOURA

We gaan het konvooi dat op 19 april naar Auschwitz vertrekt, overvallen.

MAISTRIAU

Waar?

YOURA

Op Belgisch grondgebied. Een twee kilometer na het station van Boortmeerbeek.

MAISTRIAU

Waarom daar?

YOURA

Er ligt een bos en een bocht.

MAISTRIAU

Dus kan de trein er niet te snel rijden.

YOURA

Precies. En er is nog een andere reden.

MAISTRIAU

Zeg het. Ik popel.

YOURA

De plek waar het moet gebeuren, ligt niet zo ver van het station van Haacht. En vandaar vertrekken al heel vroeg trams naar Brussel.

MAISTRIAU

Formidabel.

YOURA

Maar dat is nu het probleem. Wie kan ontsnappen, moet zich verschuilen tot vroeg in de ochtend.

MAISTRIAU

Maar hoe weten de mensen wat ze moeten doen?

YOURA

Heel wat Joodse verzetsstrijders zitten gevangen in Mechelen...

MAISTRIAU

Dat komt goed.

YOURA

Maar er zijn er nog anderen. En wie zegt dat die uit de wagons durven te springen?

MAISTRIAU

We kunnen toch zeggen wat er gaat gebeuren.

YOURA

Bob, je gaat er licht overheen.

15de SCENE

Deze scène speelt achter een doek over het hele podium. Spots worden zo opgesteld dat het publiek de schaduwen in actie ziet. Achter het doek bevindt zich een verhoog dat een treinwagon voorstelt, en een laddertje om in de wagon te geraken.

Twee schimmen leggen stro op het verhoog, zetten er een emmer op...

MANNENSTEM 1

Geef nog wat stro.

MANNENSTEM 2

Ja, voor ons, voor de beesten.

MANNENSTEM 1

Ik zal het dik genoeg leggen.

MANNENSTEM 2

In mijn zak zit nog wat materiaal.

MANNENSTEM 1

Ssst. Ik zal het goed verstoppen.

MANNENSTEM 2

Probeer de emmer zo goed als 't kan, vast te zetten in de hoek.

Kurt Asche verschijnt op het podium met de lijst van de gedeporteerden voor konvooi nr. 20, bekijkt de lijst en praat luidop tegen zichzelf.

ASCHE

Belgien wird entjuedet. 1631. De twintigste trein. Mijn verdienste.

Bedankt, Joodse verklikkers, maar als de nood het hoogst is, gaan jullie ook

Richtung Auschwitz. Dummköpfe.

Niemand schrap ik van de lijst. Lievemoederen heeft geen zin, koningin Elisabeth.

Ik, Obersturmführer, bepaal.

De oudste van het konvooi is 90, en de jongste... Moment mal... Arbeitseinsatz.

Asche verdwijnt achter het doek, stelt zich zo op dat het publiek zijn schim ziet.

Geluid van schuifelende voeten, geroezemoes

DUITSE STEM

Zweihundertfünfzehn. Joséphine Schütz.

JOSÉPHINE SCHÜTZ

Ja. Hier ben ik.

Beweegt zo dat het lijkt of ze tegen het publiek spreekt.

Blijf niet zitten. Doe iets. Als je wist wat er met ons gebeurt...

ASCHE

Schweigen, du, blöde Kuh.

DUITSE STEM

Zweihundetsechzehn. Lea Kaminski.

...

Wo ist sie?

JOSEPHINE SCHÜTZ

Ja, dat is mijn kindje.

ASCHE

Das ist die Jüngste. Ich wünsche euch eine schöne Zukunft.

Einsteigen!

Iemand gaat naar Asche.

LANDAU

Kent u me nog?

ASCHE

Ha, Herr Landau, der Journalist.

LANDAU

25000 mark heb ik u betaald om me van de lijst te schrappen.

ASCHE

Kan ik me niet herinneren.

LANDAU

U hebt het geld aangenomen om naar de hoeren te gaan. Schoft!

ASCHE

Wees blij dat je hier goed bent behandeld. Waar je over enkele dagen terechtkomt...

LANDAU

U zult uw straf ooit krijgen.

ASCHE

Je gaat veel beleven, als er tijd is.

LANDAU

Du, arschloch!

ASCHE

Einsteigen und abschliessen.

geluid van het dichtschuiven van deuren

16de SCENE

Deze scène begint in de schemer om te eindigen in het donker met maanlicht.

YOURA

Komt aanfietsen tot voor het podium, kijkt op zijn horloge

Bijna half acht.

...

O, daar ben je, Richard.

Altenhoff met fiets

RICHARD ALTENHOFF

Ja. *(zo uitgesproken dat hij niet zal deelnemen)*

YOURA

Ik ben blij dat je meedoet.

RICHARD ALTENHOFF

Ik vrees van niet.

YOURA

Alleen gaat het niet.

RICHARD ALTENHOFF

Wie doet er nog mee?

YOURA

Ik verwacht nog twee vrienden. Zeker nog één. Maar...

RICHARD ALTENHOFF

Hier: een pistool en patronen.

Maistriau en Franklemon komen aanfietsen. In Maistriaus fietstas zitten tangen en een stormlamp.

MAISTRIAU/FRANKLEMON

Goedenavond.

RICHARD ALTENHOFF

neemt Youra's hand vast.

Mijn groep vindt de actie te riskant.

Stilte

Veel geluk.

Altenhoff verdwijnt met fiets.

ANDEREN

Ja.

MAISTRIAU

Ik heb hem meegebracht, Youra.

FRANKLEMON

En ik ben nu overtuigd.

YOURA

Voor tien uur moeten we op de plek zijn. Dan vertrekt trein 801.

MAISTRIAU

Je bent goed ingelicht.

YOURA

Waren we maar goed uitgerust en voorbereid!

MAISTRIAU

We moeten het doen.

FRANKLEMON

We zullen iedereen verbazen.

YOURA

De Joden zijn geen makke schapen. Vanavond zullen de Duitsers dat beseffen.

De drie beklimmen het podium – Maistriau met zijn volle fietstas.

MAISTRIAU

Hoe weten we welke wagons we moeten opendoen?

YOURA

We hebben nog even tijd.

De kantoorhulp bij de registratie in Mechelen zit ook in het complot.

Maistriau haalt alles uit tas.

FRANKLEMON

De stormlamp met rood papier.

Tangen worden uitgedeeld.

YOURA

Om verder te gaan. Eva Fastag, de kantoorhulp, heeft de lijst kunnen veranderen.

De mannen en vrouwen uit het verzet heeft ze doorlopende nummers gegeven.

Ook als ze op verschillende dagen naar Mechelen zijn gekomen.

MAISTRIAU

Dus... als ik het goed begrijp, zitten de meesten in dezelfde wagons.

FRANKLEMON

We gaan de Duitsers meer dan verrassen.

YOURA

De stormlamp ginds aan de rechterkant.

Stormlamp wordt aangestoken. Schrille fluiten van de trein

FRANKLEMON

Ik begin te popelen.

YOURA

Hier... briefjes van vijftig frank. Iedereen die van de trein springt...

aankomende trein

FRANKLEMON

Hitler, je zult perplex staan!

YOURA

De universiteit kan iets meer afleveren dan ingenieurs en artsen.

remmende trein

MAISTRIAU

En we moeten roepen: vlucht, he!

YOURA

Die verstaan geen Frans. Roep: Fliehen Sie.

Trein stopt en puft – de drie stormen naar het doek dat naar beneden valt –

personages springen van het verhoog – pakken vijftig frank aan

MAISTRIAU

Flie... Fliehen Sie.

Maistriau met enkele ontsnapt tot aan de coulissen

MAISTRIAU

Liggen! Liggen! Liegen, leggen... doe zoals ich!

FRANKLEMON

Fliehen Sie.

maanlicht (één spot beweegt over het podium)

DUITSE STEMMEN

Halt!

Stehenbleiben!

geweerschoten weerklinken

Was passiert?

vertrekkende trein

achter Franklemon die doet alsof hij dood is.

DUITSE STEM

Hände hoch!

DUITSE STEM

Fritz, komm. Der Zug.

einde bewegende spot

tegen Maistriau

VROUWENSTEM

Hoe moet ik u bedanken?

omarmt Maistriau.

MAISTRIAU

Jullie blijven hier tot het licht wordt.

FRANKLEMON

En dan in die richting... het station van Haacht.

JOOD

Bitte? Verstehe nicht.

FRANKLEMON

Bahnhof von Haacht.

JOOD

Vielen Dank.

FRANKLEMON

Veel geluk.

MAISTRIAU

Verstaan die dat niet?

FRANKLEMON

De meeste Joden van dit konvooi komen wel uit Oost-Europa.

MAISTRIAU

Oh! Zeg, maar waar is Youra?

podium helemaal donker.

17de SCENE

Vier gesuggereerde locaties naast elkaar: achterbalkon tram – enkele kerkstoelen-

veldwachterskamer – baanwachtershuisje

spot op achterbalkon tram – geluid rijdende tram

op achterbalkon twee uitgeputte Joden, goed zichtbaar– arbeiders springen op tram die stopt en vertrekt

ARBEIDER 1

Bekijkt de Joden en knikt – Joden knikken terug.

Dag. En ook al vroeg op!

...

Seffens staat dat hier vol met mannen die in de brouwerij van Haacht werken.

Joden zwijgen en lachen.

Niks verstehen?

JOOD 1

Wir sind Juden.

Tram vertraagt, stopt, arbeider 2 komt op het balkon – tram vertrekt.

ARBEIDER 2

Marcel.

ARBEIDER 1

Çois .

ARBEIDER 2

We zijn precies niet alleen. Goedemorgen samen.

JOOD 2

Tag.

ARBEIDER 1

Fluisterend tegen arbeider 2

't Zijn Joden.

ARBEIDER 2

Die zien er niet goed uit.

Tram vertraagt, stopt – arbeider 3 op balkon – tram vertrekt.

ARBEIDER 3

Hé, mannen!

ARBEIDER 1 & 2

Pol.

ARBEIDER 3

Wie zijn die mensen? Die heb ik nog nooit zo vroeg op de tram gezien.

ARBEIDER 1 & 2

Ssst!

ARBEIDER 3

Een goeie verstaander...

ARBEIDER 1

Die heeft niet veel woorden nodig!

ARBEIDER 3

Toen ik op de tram stond te wachten, heb ik nog nooit zo vroeg Duitse camions gezien,
en jeeps.

JOOD 1

Wir müssen nach Brüssel.

ARBEIDER 2

Ge zit goed.

JOOD 2

Ich habe Angst.

ARBEIDER 3

Wij zijn er ook nog.

ARBEIDER 1

Dat verstaan ze niet. Spreken enkel Duits.

Tram vertraagt, stopt, arbeider 4 komt op balkon.

DUITSE STEM

Ausweis!

Schnell!

Arbeiders 1 2 3 gaan voor de Joden staan.

DUITSE STEM

Da sind keine Juden. Komm zurück.

Nur Arbeiter.

...

Tram vertrekt.

ARBEIDER 4

Komt op balkon , steekt portefeuille weg.

Amai, zeg, goedemorgen,. Ze controleren serieus.

ARBEIDER 1

Zwijg en kom voor die mensen staan.

ARBEIDER 3

Geen vragen stellen.

ARBEIDER 4

Ik heb het door.

Licht dooft.

*Spot op kerkstoelen – Gregoriaans weerklinkt – priester komt in spot – Jood en Jodin
verschijnen*

PRIESTER

Kan ik u helpen?

JOOD

Mijn vrouw en ik...

JODIN

Wij zijn ontsnapt uit de trein naar Auschwitz.

PRIESTER

U ziet er niet uit. Kom mee naar de pastorie.

lopen langzaam over podium naar de coulissen

JODIN

Danke.

JOOD

Wij moeten in Luik geraken.

JODIN

Toen de trein de eerste keer stopte, zijn er Joden ontsnapt.

JOOD

Wij zijn uit de rijdende trein gesprongen.

PRIESTER

Mijn dienstmeid zal zorgen voor andere kleren en boterhammen.

JODIN

Kan u ook , ik weet dat het niet makkelijk is, kan u ons ook wat geld geven voor een treinkaartje?

JOOD

We hebben echt niks.

PRIESTER

Geen pas... ik ken parochianen... die ik kan vertrouwen...

JODIN

Dank u wel.

PRIESTER

U moet onderduiken... tot het rustiger in de streek is.

Verdwijnen in de coulissen

Spot op politieagent die aan tafeltje zit te schrijven –jonge Jood fluit

AGENT

Is daar iemand?

Jood kucht – agent staat op.

JOODSE JONGEN

Meneer, ik heb met mijn vriendjes gisteravond nog gespeeld...

AGENT

Ik weet alles.

JOODSE JONGEN

Echt waar... ik ben verdwaald... en ik heb de hele nacht rondgezworven.

AGENT

Uit de Jodentrein gesprongen. Je hoeft echt niet bang te zijn.

...

En?

JOODSE JONGEN

Ja, meneer.

Agent neemt hem bij de hand en trekt hem naar binnen.

AGENT

Mijn vrouw zal voor je zorgen.

Emma, kom eens vlug!

Licht dooft.

Spot op een andrieskruis – daarnaast baanwachter – geluid van voorbijrijdende trein

BAANWACHTER

Dag, madame.

Jodin in verpleegsteruniform

Oei! Een verpleegster. Hier is niemand ziek.

JODIN

Guten Morgen.

BAANWACHTER

Waar komt u vandaan?

...

Wat een domme vraag van me! Pardon!

Jaja, daarstraks is de Gestapo hier geweest...

JODIN

Können Sie mir helfen?

BAANWACHTER

Ja, ja. Kom binnen. Ik moet nog eten.

JODIN

Das ist sehr nett von Ihnen.

BAANWACHTER

De trein... *knikt veelbetekenend*

JODIN

Da waren noch viele kranke und alte Menschen.

BAANWACHTER

We zullen goed voor u zorgen...

Een boterham?

JODIN

Graag. Dank u.

BAANWACHTER

Hoort aankomende auto.

Verdomme, daar zijn ze terug.

Madame, geen schrik. Vlug achter die muur.

DUITSE STEM

Haben Sie keine Juden gesehen?

BAANWACHTER

Nee, nein. Niks gezien, gezeen.

Auto rijdt verder.

't Is klaar. Kom maar.

JODIN

Ich weiss, wie es uns in Auschwitz ergeht.

BAANWACHTER

Ja, maar daar heb ik niet veel van verstaan. Nicht viel verstehen.

Jodin glimlacht.

Kom, we gaan naar binnen. Dan klappen we verder.

18de SCENE

Romanovitch en Youra in rieten fauteuil aan terrastafeltje – speelt ostentatief met autosleutel.

YOURA

Pierre Romanovitch, ik ben blij dat ik jou heb ontmoet.

ROMANOVITCH

Je hebt me goed geholpen.

YOURA

Als jij al die revolvers en geweren alleen had moeten overbrengen...

ROMANOVITCH

Vier handen maken het werk lichter. Daarom heb je dat ook gegeven.

YOURA

Bedankt. Je hebt me gezegd dat je samenwerkt...

ROMANOVITCH

Met het witte leger. Ja.

YOURA

Ik droom ervan de moffen nog een zware slag toe te brengen...

ROMANOVITCH

Zoals de Jodentrein. Wie heeft je toen geholpen?

YOURA

Bob Maistriau en Jean Franklemon. Mannen op wie je echt kan rekenen.

ROMANOVITCH

Die heb je nodig.

Een Gestapoagent verschijnt.

ROMANOVITCH

Youra, ik ga opstappen... we zien mekaar nog wel.

Romanovitch verdwijnt

19de SCENE

GESTAPOAGENT

Ausweis.

YOURA

Bitte.

Youra wordt gefouilleerd. – Gestapo vindt pistool.

GESTAPO

Und?

Youra bekijkt Romanovitch die zich vlug uit de voeten maakt.

Mitkommen!

Gestapoagent en Youra verdwijnen.

Licht dooft.

20ste SCENE

Aan een zijkant van het podium ligt Youra met bebloed gezicht, kronkelend en schreeuwend

van de pijn.

BEWAKER

Was ist los?

YOURA

Ich habe Magen- und Bauchschmerzen und muss zum Klo.

BEWAKER

Steh auf!

Youra slaat bewaker neer, neemt pistool af en vlucht.

21ste SCENE

Vertrekkend vanuit de overkant van de coulissen trekt Romanovitch een reclamezuil vooruit:

daarop staan Joodse spotprenten... naarmate hij Youra nadert, draait hij de

reclamezuil zodat het publiek de foto van Youra ziet met daaronder 'communistische terrorist'

ROMANOVITCH

Merci bien, mon vieux.

Ik verdien aan alles en iedereen.

Ik maak iedereen wijs wat ik wil. Hetzij mof, Belg of Jood.

Ze krijgen je wel, Youra. Je brengt op.

Doktoor. Verstandig? Jawel. Maar niet geraffineerd. Ik ben sluw.

Ooit gehoord van dubbelspel. Voor mij schijnt de zon altijd.

Nu eens maak in reclame, en dan weer smokkelen.

Ik bedrieg.

Het pistool heeft je de das omgedaan. Neem toch geen risico's, man!

Je vrienden lopen gevaar... wat zeg ik... ze zijn misschien al opgepakt.

Ik... ik ben zo glad als een aal... ik laat mij niet pakken... en heb ik toch pech...

Wit-Rus, bezoeker van de Gestapocentrale, gelegenhedsverrader,

crimineel par excellence... Pierre Romanovitch.

Romanovitch verdwijnt

22ste SCENE

YOURA

Als ik alles op een rijtje zet...

HERTZ JOSPA

Dan ben je erin geluisd.

YOURA

Ik wil me wreken.

HERTZ JOSPA

Hoe?

YOURA

Als je me helpt.

HERTZ JOSPA

Youra, je loopt meer dan gevaar. De Gestapo zoekt je... overal.

YOURA

En dan? Ik laat me niet belazeren.

HERTZ JOSPA

Je moet uit deze regio weg.

YOURA

Help me Romanovitch te vermoorden.

HERTZ JOSPA

Luister.

YOURA

Je zit in het verzet...

HERTZ JOSPA

Ik offer mijn mensen niet op.

YOURA

Ik doe het alleen. Geef me een revolver en ondersteun me.

HERTZ JOSPA

Kijk. Je gaat naar de Ardennen...

YOURA

Nee.

HERTZ JOSPA

Wees niet te vlug. Je duikt daar onder in een klooster en je wordt even...

YOURA

Monnik. Nooit!

HERTZ JOSPA

België is te riskant voor jou, Youra.

YOURA

Dat Waalse klooster heeft connecties om België te verlaten...

HERTZ JOSPA

Je zegt het.

YOURA

Wat is dan het probleem?

HERTZ JOSPA

Hoe langer je hier blijft...

YOURA

Hoe hopelozer mijn situatie. Is het dat?

HERTZ JOSPA

Ik verzet me niet tegen een mogelijke vlucht naar Engeland.

YOURA

Dan kan ik me vandaaruit opnieuw nuttig maken.

HERTZ JOSPA

Maar zonder ons.

YOURA

Dan doe ik het alleen.

23ste SCENE

Cell in gevangenis van Sint-Gillis

YOURA

De hoeveelste het vandaag is... nee, ik weet het niet. Het is februari, daar ben ik zeker van.

Het leek allemaal vlot te verlopen... de vlucht naar Engeland op 26 juni 1943.

Meer en meer begin ik te geloven dat de Feldgendarmerie een tip heeft gekregen.

Hoe kan het anders?

De bestelauto had nog maar net Brussel verlaten of het was zover.

Alle inzittenden werden gearresteerd en naar Breendonk overgebracht.

Lang ben ik er niet geweest. Gehuil, geschreeuw, gebrul... dat was de hel.

Breendonk.

Gelukkig zit ik hier in de gevangenis van Sint-Gillis. Brussel laat me niet gaan.

Bewaker verschijnt – Youra staat op

BEWAKER

Er zijn twee aanslagen gepleegd op Duitse instanties in Brussel.

YOURA

Wat heb ik daarmee te maken?

BEWAKER

Halt deine Klappe.

Militärbefehlshaber General Von Falkenhausen heeft zes communistische terroristen gekozen . U bent één van hen : Youra Livchitz.

Ich gratuliere.

24ste SCENE

GRAMANN

Ik ben Otto Gramann. Ik ben aalmoezenier geweest in Breendonk en in de gevangenis van

Sint-Gillis bij Brussel. Altijd heb ik geprobeerd zo goed en zo kwaad als het kon het leed van de geïnterneerden te verzachten. In mijn communiekelk, in mijn brevier en onder mijn toog heb ik geschreven boodschappen van gevangenen naar buiten gesmokkeld.

Aan een tafeltje schrijft Youra zijn laatste brief.

YOURA

Lieve mama,

Ik ben klaar om naar de overkant te vertrekken. Spijt hebben van alles wat er gebeurd is, heeft geen zin. Ik vind het wel jammer dat we niet samen aan een betere wereld kunnen werken.

Lieve mama, huil niet. Mijn leven was tot hier toe goed gevuld, maar soms heb ik me ook vergist. Mijn vrienden die in de gevangenis zitten, vraag hun om vergeving.

Heb geen verdriet. Tot het einde heb ik goede, uitstekende kameraden gehad.

Zelfs nu voel ik me niet alleen...

GRAMANN

Op 17 februari 1944 werd Youra Livchitz geëxecuteerd.

Maistriaou en Franklemon verschijnen met papieren in de hand

FRANKLEMON

Wij hebben meer dan een goede vriend verloren.

MAISTRIAU

Youra geloofde in zijn ideaal: vrijheid voor ieder mens.

FRANKLEMON

Hij had een ontzettend groot vertrouwen in wie met hem samenwerkte...

maar dat is Youra noodlottig geworden.

MAISTRIAU

Youra was echt te goeder trouw.

FRANKLEMON

Romanovitch heeft ook mij verraden. Ik werd gearresteerd aan een tramhalte.

MAISTRIAU

Ook ik ben door die smeerlap van een Romanovitch verraden, maar ik wist me te redden. Ik dook onder. Maar het noodlot sloeg ook voor mij toe.

FRANKLEMON

In Breendonk heb ik Youra nog gezien.

Ik werd gedeporteerd naar Sachsenhausen en heb de dodenmars van de SS overleefd.

MAISTRIAU

Even ben ik in Breendonk geïnterneerd en daarna naar Duitsland.

De Amerikanen hebben mij bevrijd in Bergen-Belsen.

GRAMANN

Wij hebben overleefd.

Maistriau en Franklemon beginnen om beurten de namen van het 20ste konvooi voor te lezen.

Na enkele namen verdwijnt het geluid en dooft het licht.

Meyer, Julius

Meyer-Tauber, Charlotte

Deutsch, Fanny Marie

Kapelner-Pardes, Esther

De Vriend-De Kromme, Rebecca

De Ceulaer-Margulies, Jenta

Bau, Georg

Weininger, Erich

Grynberg, Szlama

...